

การแนะแนวเพื่อชีวิตที่ดีงามในคำสอน ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

The Guidance for Good Life in Doctrine of VEN. PHRA BRAHMAGUNABHORN (P.A. PAYUTTO)

สมเจตน์ ผิวทองงาม (Somchat Phiuongnam)*

บทคัดย่อ

ชีวิตที่ดีงามในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เกิดจากการที่บุคคลเข้าใจชีวิตอย่างถูกต้องตามเหตุปัจจัย และพยายามหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลาตามแนวทางของไตรสิกขาเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือประโยชน์ของชีวิตในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับขั้นต้นจนถึงระดับสูงสุด พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) เป็นพระนักวิชาการชาวไทยที่มีผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ชัดทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ท่านได้เผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน หลักพุทธธรรมที่ท่านใช้ในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมตามที่ปรากฏอยู่ในคำสอนของท่านล้วนนำไปเพื่อการมีชีวิตที่ดีงามของมนุษยชาติครอบคลุมในทุกมิติทั้งในเรื่องการศึกษา อาชีพ และส่วนตัวและสังคม

คำสำคัญ: การแนะแนว, ชีวิตที่ดีงาม, คำสอน, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

Abstract

The Good life in Buddhist view occurs when understands life correctly according to cause and factor and tries to practice and develop oneself always in way of threefold method of training in morality, concentration

* โปรแกรมจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

and wisdom to attain aim or advantage of life in each level from primary level to supreme level. VEN. PHRA BRAHMAGUNABHORN (P.A. PAYUTTO) is Thai academic monk who has been well-known for his propagation of Buddhism in Thailand and abroad. He has propagated Buddhist doctrine to develop the Thai society for a long time. The Buddhist doctrine has been used by him for Guidance for various persons in society which appeared in his doctrine for good life of human beings it covers all dimensions in matters of education, occupation and privacy and society.

Keywords: Guidance, Good Life, Doctrine, VEN. PHRA BRAHMAGUNABHORN (P.A. PAYUTTO)

บทนำ

ปฏิเสธไม่ได้ว่า คนทุกคนล้วนเกิดมาพร้อมกับความทุกข์หรือปัญหา จะมากบ้าง น้อยบ้าง ใหญ่บ้าง เล็กบ้างก็ขึ้นกับสภาวะเงื่อนไขต่าง ๆ ที่แต่ละคนมี การที่แต่ละคน มีปัญหาอย่างส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและความสุขต่อคนรอบข้างและสังคม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ทุกคนและสังคมย่อมมุ่งหวังและปรารถนาการพ้นทุกข์ และการมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสังคมพุทธ ประชาชน ชาวไทยส่วนใหญ่ล้วนมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จนไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นมีคุณค่าและมีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิตไปสู่ความดีงามสำหรับบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้อย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนานั้นได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการแนะนำอย่างแท้จริง การอุปถัมภ์ ชื่นแห่งพระพุทธศาสนานั้นเพื่อแนะนำแนวทางให้มนุษย์โลกพ้นจากทุกข์ และดำรงชีวิต อยู่อย่างมีความสุข โดยอาศัย 3 แง่ประสานที่สำคัญ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ทำหน้าที่แนะนำเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ให้พึ่งตนเองได้ นำตนเองได้และมีชีวิตที่ดีงามดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543, หน้า 6) กล่าวว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้แนะนำที่สำคัญ กล่าวคือ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบทาง ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เมื่อพบแล้วก็นำมาเปิดเผยมาให้การแนะนำที่บอกทางให้แก่ ผู้อื่น พระธรรมเป็นตัวชี้แนวทาง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้ว ก็มีพระธรรม

ไว้เป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติ ส่วนพระสงฆ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งแนะแนวทางต่อมาเป็นการแนะแนวให้ทราบ ว่า สิ่งใดควรประพฤติ สิ่งใดควรละ หนทางไหนนำไปสู่ความเจริญ หนทางไหนนำไปสู่ความเสื่อม ซึ่งให้เห็นถึงคุณประโยชน์และโทษทั้งสองฝ่าย หมายความว่า พระรัตนตรัยมีหน้าที่หลัก คือ การแนะแนวเพื่อให้ทุกคนพึ่งตนเองได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นพระนักปราชญ์ฝ่ายเถรวาทที่มีชื่อเสียงทั้งในไทยและต่างประเทศ ทำงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาเพื่อช่วยเหลือมนุษย์และสังคมที่มีขอบเขต ติมไปด้วยปัญหานานัปการ ท่านได้แนะแนวแนะนำให้ธรรมะครอบคลุมทั้งระดับส่วนบุคคลและสังคม ให้ทุกคนและสังคมนำธรรมะไปใช้เพื่อแก้ปัญหาได้อันจักเป็นไปเพื่อเกื้อหนุนส่งเสริมให้ทุกคนและสังคมเกิดภาวะชีวิตที่ดีงามและผาสุกยิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังที่ประเวศ วะสี ได้กล่าวสดุดีท่านไว้ว่า “...ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกเป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่รู้เท่าทันภูมิปัญญาตะวันตก มีความละเอียดประณีตในทางปัญญาอย่างเอกอุ จึงเป็นคุณูปการแก่โลก... สิ่งที่ท่านเจ้าคุณพูดหรือเขียนท่านมักจะทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งต่อคำถามว่า อะไรคืออะไร อะไรเกิดจากอะไร และอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องดีงาม...” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539, หน้าคำนำ) ตลอดชีวิตในสมณเพศของท่านที่ผ่านมา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ปฏิบัติศาสนกิจเป็นไปตามพุทธประสงค์ทุกประการ โดยแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงามให้กับสังคมไทยมากมาย ทั้งเป็นรายบุคคลทั้งเป็นรายกลุ่ม เพื่อให้ทุกคนสามารถแก้ปัญหาได้ พึ่งตนเองได้ เป็นที่พึ่งของคนอื่นและมีชีวิตที่ดีงามเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามต่อไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กับการแนะแนวในฐานะพุทธบุตร

พระพุทธเจ้าทรงให้การช่วยเหลือแก่บุคคลผู้มีปัญหาชีวิตและความทุกข์ทั้งหลายภายหลังจากการที่ได้ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โดยเสด็จจาริกไปสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่หลักธรรมและสอนธรรมแก่สัตว์โลกซึ่งการสอนธรรมก็คือการแนะแนวชีวิตนั่นเอง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็เช่นเดียวกัน ในฐานะที่เป็นพุทธบุตร ท่านได้อุทิศชีวิตทำหน้าที่ช่วยเหลือบุคคลและสังคมที่มีปัญหาและเติมไปด้วยความทุกข์ โดยแนะแนวให้กับบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อชีวิต

ที่ดั่งงาม ดังจะเห็นได้จากนับจากอุปสมบทจนถึงปัจจุบัน ชีวิตของท่านเต็มไปด้วย การอุทิศให้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยซึ่งนำสั่งสอนบุคคลในสังคมให้ปฏิบัติตน เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความสงบสุข โดยการใช้อิทธิญาไตรตรองเรื่องต่าง ๆ บนพื้นฐาน ของเหตุผลข้อเท็จจริง อันจะนำไปสู่ความมีสันติภาพในโลกมนุษย์ เป็นการทำงาน ทั้งภายในและต่างประเทศทุกรูปแบบ ตั้งแต่การสอน การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแสดงพระธรรมเทศนาให้ความสำคัญ และความสนใจต่อบุคคลที่เข้าพบ โดยไม่เลือกชาติ ศาสนา ผิพรรณ และเพศ เป็นผู้ที่มีวิริยะขันธะต่อการสร้างงานวิชาการที่เป็นรากฐานสำคัญต่างๆ เพื่อสื่อสาร ให้คนรุ่นใหม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ให้เยาวชนเล็งเห็นความสำคัญ ของพระพุทธศาสนาทั้งในองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและปัญญา และ ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคมไทย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540, หน้าประวัติ) ท่านได้ตีความพุทธศาสนาในบริบทของยุคสมัยใหม่ โดยการอธิบายเชื่อมโยงกับ ศาสตร์สมัยใหม่จากตะวันตก เช่น วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การแพทย์ จิตวิทยา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ภาษาและวัฒนธรรม เป็นต้น (พิทยา ว่องกุล และคณะ, 2542, หน้า 171) ทำให้การแนะนำแนวการดำเนินชีวิตในเรื่องต่าง ๆ ของท่าน ประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวาง ซึ่งก็เป็นเพราะการที่ท่านศึกษาและเข้าใจ พระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง กอปรกับการที่ท่านเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนา ใฝ่สร้างสรรค์ ตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ต่าง ๆ สมัยใหม่นั้นเอง จะสังเกตเห็นได้ว่า ในการแนะนำบุคคลผู้มีปัญหาในสังคมไทยของท่าน ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในเพศใด วัยใด และมีระดับวุฒิการศึกษาระดับใด ฯลฯ จะไม่มีช่องว่างหรืออุปสรรคมาขวางกั้น ที่ทำให้การแนะนำของท่านไร้ผลหรือติดขัดอีก ทั้งภูมิรู้ และภูมิธรรมของท่าน ในเรื่องต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการแนะนำนั้นก็ลึกซึ้ง สามารถทำให้บุคคลผู้ประสบ ปัญหาได้มองเห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างประจักษ์ชัด และนำไปสู่การจัดตั้งต่อ แห่งปัญหาแล้วเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พื้นฐานของแนวคิดเรื่องการแนะนำเพื่อช่วยเหลือบุคคลผู้ประสบปัญหานั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) มีความเชื่อแบบมนุษยนิยมว่า มนุษย์มีศักยภาพ ที่จะพัฒนาตนให้เข้าถึงความจริงและความดีงามสูงสุด จนบรรลุอิสรภาพได้ มนุษย์มี สมรรถวิสัยที่จะเข้าถึงนิพพานได้ในชาตินี้ (พระไพศาล วิสาโล, 2542, หน้า 35) ดังนั้น

ท่านจึงแนะนำให้นักคิดฟุ้งตนเองเป็นหลักโดยสอนให้นักคิดคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นเรื่องของ การฟุ้งตัวเอง การฟุ้งตัวเองได้ คือ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น... เราจึงช่วยในลักษณะที่ว่า ให้เขาพยายามฟุ้งตนเองได้ พัฒนาความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง...” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, หน้า 252-253)

เมื่อก้าวถึงด้านบุคลิกภาพของท่านที่มีส่วนสำคัญในเวลาแนะนำนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ดำเนินรอยตามปฏิปทาของสมเด็จพระบรมครู ผู้เป็นศาสดาเอกของโลก กล่าวคือ ประกอบด้วยปัญญา เมตตา กรุณา อิศราภาพ ขันติ มิตรภาพ สุภาพ และสงบ ใบหน้าของท่านเมื่อมองดูแล้วก่อให้เกิดความรู้สึกสงบ อ่อนโยน สบายใจ ดังที่คนรู้จักท่านจะยกย่องว่า “อาการเรียบร้อย สාරวม เมตตา อ่อนโยนนั่น เป็นปกติของท่านเจ้าคุณฯ” (อาภา จันทรสกุล, 2538, หน้า 3) เช่นเดียวกับ ส.ศิวัรักษ์ ได้กล่าวยกย่องท่านว่า “...ศิลาจารวัตรของท่านก็เป็นบ่อเกิดแห่งศรัทธา ปสาทของพุทธบริษัทแทบทุกถ้วนหน้า ท่านเป็นตัวเชื่อมให้คนรุ่นใหม่หันเข้าหาศาสนา อย่างใช้สติปัญญาเป็นตัวกำหนด...” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539, หน้าคำนำ) แม้ในเวลาที่เกิดวิกฤติขึ้นในสังคมไทยซึ่งต้องการแนวทางแก้ปัญหาและทางออก เช่น วิกฤติศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในฐานะผู้รู้ ท่านก็จะเมตตาชี้แนะอย่างมีเหตุผลว่า ที่ไม่ถูกต้องเป็นเพราะอะไร มีเหตุผลอย่างไร เหมือนเป็นการชี้มุมทรัพย์ให้ ไม่ใช่อารมณ์ หรือโกรธต่อกรณีมีผู้กล่าวว่าร้ายท่าน ท่านประพุดิตนดั่งเช่นกัลยาณมิตร กล่าวคือ นำรัก นำเคารพ นำเจริญใจ รู้จักพูดให้ได้ผล อดทนต่อถ้อยคำ แกลงเรื่องล้าลึกได้ และไม่ชักนำในเรื่องที่ไม่สมควร ท่านได้แนะนำแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ให้กับบุคคลในสังคมใช้ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อความเจริญก้าวหน้า

ในการแนะนำเพื่อชีวิตที่ดีงามนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ยึดวิธีการสอนหรือการแนะนำแบบพุทธวิธี กล่าวคือ สอนโดยการบรรยาย สอนแบบแก้ปัญหา สอนตามขั้นอริยสัจ 4 และสอนแบบสืบสวนสอบสวน เป็นต้นเป็นหลัก อีกทั้งท่านสอนอย่างไร ท่านก็ปฏิบัติอย่างนั้นให้คนได้เห็นตามหลักการ “ยกวาที่ ตถากาโร” แปลว่า “พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น” ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “การสอนนั้นทำได้หลายแบบ มีทั้งการสอนโดยพูดและการสอนโดยไม่ต้องพูด อย่างน้อยที่สุดพระทำได้ และควรทำ คือให้ญาติโยมเกิดความรู้สึกสบายอกสบายใจ รู้สึกปลอดภัย เมื่อได้

พบพระ วัตรปฏิบัติ การพูดจา ท่าทีที่ท่านมีต่อญาติโยม อย่างน้อยถ้าทำให้เขาเกิดความสบายใจได้ ถึงแม้ท่านยังไม่สบโอกาสจะเทศน์จะสอนเขา แต่ทำได้เท่านั้นก็นับว่าดีมากอยู่แล้ว แล้วเมื่อมีโอกาสก็ค่อยให้ธรรมะตามเหมาะสมควร” (อาภา จันทรสกุล, 2538, หน้า 3) ซึ่งวิธีการสอนหรือการแนะนำดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การแนะนำบุคคลต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ด้วยดีทำให้บุคคลผู้มีความทุกข์ใจต่าง ๆ ได้รับความสงบสุขเป็นเบื้องต้น และเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาได้ในที่สุด

การแนะนำเพื่อชีวิตที่ดีงาม

ในการดำเนินชีวิตไปสู่ความดีงามนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2538) ได้แนะนำไว้เป็นองค์รวมอย่างเป็นกระบวนการไว้ตามที่ปรากฏในหนังสือพุทธธรรม โดยแสดงให้เห็นในประเด็นต่าง ๆ เช่น **ชีวิตคืออะไร ? ชีวิตเป็นอย่างไร ? ชีวิตเป็นไปอย่างไร ? ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร ? และชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร ?** เหล่านี้ทำให้พุทธศาสนิกชนรู้และเข้าใจถึงทางของชีวิตที่ดีงาม คือทางอย่างไร ? และจุดหมายของทางนั้นเป็นอย่างไร ? จนสามารถนำตนไปสู่แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงามได้กล่าวได้ว่า ท่านได้เรียบเรียงหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบและชัดเจน บุคคลร่วมสมัยสามารถอ่านและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งทำให้เกิดเป็นมรรควิธีอันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามจนเกิดเป็นมรรคผลได้จริง ในประเด็นนี้ พระไพศาล วิสาโล (2542, หน้า 39) ได้กล่าวว่า พุทธธรรมที่ปรากฏแก่เรา มีทั้งที่เป็นสังฆธรรมและจริยธรรม โดยที่ทุกส่วนต่างสอดคล้องเชื่อมโยงและรับช่วงเป็นทอด ๆ โดยมีจุดหมายสุดท้ายคืออิสรภาพ ซึ่งสิ่งนี้มีความหมายต่อคนเราอยู่ 2 ประการ คือ 1) พุทธศาสนากลับมามีความหมายในฐานะระบบการดำเนินชีวิตอย่างสมบูรณ์ ครอบคลุมทั้งระดับพฤติกรรม จิตใจและปัญญา ทั้งนี้โดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สังคม และธรรมชาติ และ 2) พุทธศาสนาสามารถเป็น “เครื่องมือ” ในการรับรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกเพื่อเกื้อกูลระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

ดังนั้น พุทธศาสนิกชนผู้ใคร่ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรมตามที่ท่านแนะนำไว้ย่อมมีชีวิตที่ดีงาม เพราะสามารถแก้ปัญหาและเอาชนะความทุกข์ต่าง ๆ ในชีวิตได้ และสามารถบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ มีวิถีชีวิตตามแนวอริยะ กล่าวคือ สะอาด สว่าง สงบอย่างไม่ต้องสงสัย

ผลงานในการแนะนำแนวเพื่อชีวิตที่ดั่งงามอันเด่นชัดอีกชิ้นหนึ่งของท่าน ย่อมหนีไม่พ้นแนวคำสอนเรื่อง “ธรรมนุญชีวิต” ซึ่งเป็นการประมวลจริยธรรมในทาง พุทธศาสนา มาเสนออย่างครบถ้วนทุกด้าน ทั้งนี้โดยมุ่งหวังให้เป็นคู่มือในการดำเนิน ชีวิตด้วย มิใช่เพียงแค่เสนอภาพรวมของพุทธจริยธรรมเท่านั้น หนังสือเล่มนี้แม้จะ เริ่มต้นด้วยศีลขั้นต้น “พื้นฐานชีวิต” แต่ในที่สุดก็จบลงด้วยอิสรภาพหรือความหลุดพ้น “ผู้หมดกิเลส” (พระไพศาล วิสาโล, 2542, หน้า 19-20) ซึ่งถ้ามองในประเด็นเรื่อง ของวัตถุประสงค์ของการแนะนำ 3 ประการ ตามหลักของวิชาการแนะนำสมัยใหม่ คือ 1) เพื่อป้องกัน 2) เพื่อแก้ไข และ 3) เพื่อส่งเสริมพัฒนา (พนม ลิมอารีย์, 2548, หน้า 6) จะเห็นได้ว่า คำสอนของท่านที่ใช้แนะนำบุคคลทั่วไปเพื่อเป็นหลักประพฤติ ปฏิบัติสำหรับชีวิตที่ดั่งงามซึ่งปรากฏในหนังสือธรรมนุญชีวิตนั้น ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ของการแนะนำทั้ง 3 ประการ กล่าวคือ 1) เพื่อป้องกันพฤติกรรมส่วนบุคคลซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นจากสภาพสังคมที่บีบคั้น เต็มไปด้วยยุ่งต่าง ๆ ท่านแนะนำ ให้บุคคลประพฤติตามหลักสุจริต 3 ประการ และมีศีล 5 เป็นต้น การตั้งอยู่ในสุจริต 3 และศีล 5 ช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองได้ มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมและมีชีวิตที่ดั่งงาม ถ้าปราศสุจริต 3 และศีล 5 ชีวิตจะมีแต่ความเสื่อมทราม เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานับการ 2) เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องความทุกข์ที่เกิดจากความประมาทมัวเมาในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน ท่านแนะนำให้ บุคคลรู้เท่าทันโลกธรรม 8 ประการ และการละเว้นจากอบายมุข 6 เป็นต้น การเข้าใจหลักโลกธรรม 8 ช่วยให้บุคคลเข้าใจถึงสังขธรรมที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งทุกคนจะต้อง ประสบพบพาน และทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในวิถีแห่งสติปัญญา ไม่มีความประมาท มัวเมาในชีวิต ส่วนการละเว้นจากอบายมุข 6 ถือเป็นกาณ์ดำเนินชีวิตที่ปราศจากบาปอกุศลทั้งปวง ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตไปสู่ความพินาศ ทำให้ชีวิตมีแต่ความเจริญก้าวหน้าทั้งในปัจจุบันและอนาคต และ 3) เพื่อส่งเสริมพัฒนาให้บุคคลดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต 3 ประการ คือ 1) วิทยุธรรมมีกัตถ์ ประโยชน์ในปัจจุบัน หรือประโยชน์เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน 2) สัมปรายิกัตถ์ ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิต และ 3) ปรมัตถ์ ประโยชน์ สูงสุด หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ท่านจึงได้แนะนำให้บุคคลประพฤติ ปฏิบัติตามหลักทิวฐธัมมิกัตถสังวัตตินิกธรรม 4 หลักอริชฐานธรรม 4 หลักจักร 4 หลักกัทธิบาท 4 หลักพละ 5 และหลักของจนถึงธรรม (ผู้หมดกิเลส) เพื่อการมีชีวิต

ที่เลิศล้ำสมบูรณ์ ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในชาติหนึ่ง

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การแนะนำเพื่อชีวิตที่ดั่งงามตามนัยแห่งพุทธธรรมของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นั้น จะครอบคลุมถึงการปฏิบัติถูกต้องที่เป็นส่วนย่อยของการดำเนินชีวิตมากมายหลายแง่หลายด้านด้วยกัน คือ 1) ในแง่ของการลวงพ้นปัญหา ได้แก่ การแก้ปัญหาเป็น 2) ในแง่ของการทำกรรม ได้แก่ การคิดเป็น พูดเป็น/สื่อสารเป็น ทำเป็น 3) ในแง่ของการรับรู้ ได้แก่ การดูเป็น ฟังเป็น ดมเป็น ลิ้มรสเป็น สัมผัสเป็น คิดเป็น และ 4) ในแง่ของการเสพหรือบริโภค ได้แก่ การกินเป็น ใช้เป็น บริโภคเป็น เสวนาหรือคบหาเป็น (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), 2533, หน้า 4)

หลักปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับการมีชีวิตที่ดั่งงามทั้ง 4 ประการนี้ ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ผู้ใฝ่พัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุแต่ก่อปัญหาทางด้านจิตใจตามมาสำหรับบุคคลผู้ไม่สามารถปรับตัวได้ ทำให้ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมได้ง่าย ถ้าบุคคลประพฤติปฏิบัติตนตามที่ท่านได้แนะนำทางไว้ดังกล่าวข้างต้น ชีวิตก็จะมีแต่ความสุขและความดั่งงามท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ กล่าวคือ คิดเป็น พูดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถพึ่งตนเองได้

เพื่อให้เข้าใจง่ายในเรื่องของการแนะนำเพื่อการมีชีวิตที่ดั่งงาม จะได้แยกประเด็นของคำสอนของท่านที่ชี้แนะแนวให้สอดคล้องกับประเภทของการแนะนำสมัยใหม่ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. การแนะนำเพื่อพัฒนาในด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษานั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) มีทัศนะว่าการศึกษานั้นเป็นการฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ดั่งงาม ซึ่งคำว่าชีวิตดั่งงามนั้น หมายถึง ความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง มีคุณค่า เกื้อกูล เป็นประโยชน์ และมีความสุข ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น การศึกษามีหลักการสำคัญคือ ให้แก้ไขปรับปรุงตนด้วยการฝึกฝนพัฒนาอยู่ ถ้ามองในแง่พระพุทธศาสนา ชีวิตที่ดีของมนุษย์เป็นชีวิตแห่งการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา (สนิท ไชยวงศ์ศต, 2533, หน้า 1) ดังนั้น ท่านจึงแนะนำนักศึกษาและนักเรียนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับคนที่ประสบความสำเร็จ คือ จักร 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียด

ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, หน้า 39-40)

1. จักร 4 เป็นหลักความเจริญที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ประกอบด้วย 1) ปฏิรูปเทสวาสะ เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะสม คือ เลือกหาถิ่นที่อยู่หรือแหล่งเล่าเรียนดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการศึกษาพัฒนาชีวิต การแสวงหาธรรมหาความรู้ การสร้างสรรค์ความดีงาม และความเจริญก้าวหน้า 2) สัปปริสุปัสสยะ เสาะเสวนาคนต์ คือ รู้จักเสวนาคบหาหรือร่วมหมุกกับบุคคลผู้รู้ผู้ทรงคุณ และผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงหาธรรมหาความรู้ ความก้าวหน้าของงาม และความเจริญโดยธรรม 3) อุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ถูกวิธี คือ ดำรงตนมั่นอยู่ในธรรมและทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตั้งเป้าหมายชีวิตและการงานให้ดีงามแน่ชัด และนำตนไปถูกทางสู่จุดหมายแน่นอน 4) ปุพเพกตปญญา มีทุนดีเตรียมไว้ ทุนดีส่วนหนึ่ง คือ ความมีสติปัญญา ความถนัด และร่างกาย เป็นต้น ที่เป็นพื้นมาแต่เดิม และอีกส่วนหนึ่ง คือ อาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมีอยู่ รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนศึกษาหาความรู้ สร้างเสริมคุณสมบัติความดีงาม ฝึกฝนความชำนาญเตรียมไว้ก่อนแต่ต้น ซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็จะเป็นผู้พร้อมที่จะต้อนรับความสำเร็จ

2. อิทธิบาท 4 หรือ หลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ๆ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำงานต่าง ๆ และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ ไป หรือทำเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร 2) วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาภาระเองงาน ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดอวยกลางคัน 3) จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย 4) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบความบกพร่องขัดข้องหย่อนยานในสิ่งที่ทำ โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล ค้นคว้าวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า นักศึกษาที่อยู่ในวัยเรียน ถ้าปฏิบัติตามหลักจักร 4 ที่ท่านได้แนะนำไว้ กล่าวคือ เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะสม เสาะเสวนาคนต์ ตั้งตนไว้ถูกวิธี และมีทุนดีเตรียมไว้ ย่อมประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการมีชีวิตที่ดีงามต่อไปในอนาคตอย่างแน่นอน พร้อมกันนี้ หลักอิทธิบาท 4 ที่ท่านแนะนำไว้นั้น เป็นหัวใจที่สำคัญในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษา

อย่างแท้จริง นักศึกษาที่มีชั้นตะในการเรียน พากเพียรปฏิบัติ เอาจิตฝึกฝไ้และใช้ปัญญาสอบสวนในการศึกษาเล่าเรียนอยู่ตลอดเวลา ย่อมมีแต่ความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาเล่าเรียนอย่างแน่นอน

2. การแนะแนวเพื่อพัฒนาในด้านอาชีพ

ในด้านการพัฒนาตนเองในด้านอาชีพนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, หน้า 39-40) ได้แนะแนวไว้ว่า บุคคลผู้ที่ต้องการจะประสบความสำเร็จในอาชีพการงานนั้นจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมต่าง ๆ คือ จักร 4 ได้แก่ 1) เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะสม 2) เสวนาคณดี 3) ตั้งตนไว้ถูกวิธี และ 4) มีทุนดีได้เตรียมพร้อม และอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) มีใจรัก 2) พากเพียรทำ 3) เอาจิตฝึกฝไ้ 4) ใช้ปัญญาสอบสวน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งสรุปได้ว่า ในการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จนั้น บุคคลผู้ทำงานทั่ว ๆ ไป ต้องยึดหลักในการทำงานหรือประกอบอาชีพ คือ “รักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วยปัญญา” พร้อมกันนี้ ในการประกอบอาชีพเพื่อการมีชีวิตที่เป็นหลักฐานและสามารถตั้งตัวได้นั้น ท่านได้แนะแนวให้บุคคลรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยจะต้องปฏิบัติตามขั้น 3 ขั้น ดังต่อไปนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, หน้า 41-43)

1. **ขั้นหาและรักษาสมบัติ** จะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตินิกกรรม 4 ประการ กล่าวคือ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ได้เป็นอันตรรายหรือเสื่อมเสีย 3) กัลยาณมิตรตตา คบหาคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ซักจงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลอาชีพการงานและ 4) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิได้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

2. **ขั้นแจจจัดสรรทรัพย์** เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้นโดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค 4 คือ 1 ส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตนเลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์ 2 ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน และ

อีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

3. **ชั้นจับจ่ายกินใช้** โดยแบ่งเป็น 5 ประการ คือ 1) เลี้ยงตัว เลี้ยงบิดามารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข 2) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข 3) ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัย ยั่งยืนตราย 4) ทำพิธี คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา 5 อย่าง ประกอบด้วย การสงเคราะห์ การต้อนรับแขก การทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ การบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น การถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งทีไครพบูชาตามความเชื่อถือ และการอุปลัมภ์บำรุงพระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ

กล่าวได้ว่า บุคคลที่รู้จักหารู้จักใช้ทรัพย์ เป็นคนขยันทำมาหากิน สามารถตั้งตัวสร้างหลักฐานได้และรู้จักใช้ทรัพย์สมบัติที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์ย่อมมีชีวิตที่ดีงามและมีความสุข ที่เรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ ซึ่งมีด้วยกัน 4 ประการ คือ 1) สุขเกิดจากความมั่งคั่งทรัพย์ 2) สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ 3) สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ และ 4) สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ ซึ่งสุขทั้ง 4 ประการนี้ ถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการประกอบอาชีพของคฤหัสถ์ที่ชอบธรรม เป็นเหตุให้ชีวิตมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง

3. การแนะนำเพื่อพัฒนาในด้านส่วนตัวและสังคม

ในการแนะนำด้านส่วนตัวและสังคมนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, 21-25) ได้แนะนำให้บุคคลทุกคนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมต่าง ๆ กล่าวคือ การประพฤติตามสุจริต 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต ประพฤติชอบทางกาย 2) วาจาสุจริต ประพฤติชอบทางวาจา และ 3) มโนสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ, การมีศีล 5 เป็นอย่างน้อย คือ 1) เว้นจากปาณาติบาต ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย 2) เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมยเบียดบังแย่งชิงทรัพย์สิน 3) เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ละเว้นจากการประพฤตินิโคตม 4) เว้นจากมุสาวาท ละเว้นจากการพูดเท็จโกหกหลอกลวง และ 5) เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสีงเสพติด, การตั้งตนไว้ในพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ 1) เมตตา ความรัก 2) กรุณา ความสงสาร 3) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี และ 4) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง, การประพฤติปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน การให้ปัน 2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน 3) อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา

และ 4) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน หรือวางตนเสมอต้นเสมอปลาย, การเคารพ
 ทิศเบื้องหน้า คือ ในฐานะที่เป็นบุตรธิดา พึงเคารพบิดามารดาผู้เปรียบเสมือนทิศ
 เบื้องหน้าโดยปฏิบัติดังนี้ 1) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ 2) ช่วยทำกิจธุระการงาน
 ของท่าน 3) ดำรงวงศ์สกุล 4) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และ
 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน, การไม่คบหาอบายมุข คือ หลีกเว้น
 ความประพฤติที่เป็นช่องทางของความเสื่อมพินาศ 6 ประการ ได้แก่ 1) ติดสุราและ
 ของมีนเมา 2) ติดเที่ยวกลางคืน 3) ติดเที่ยวดูการละเล่น 4) ติดการพนัน 5) คบคนชั่ว
 เป็นมิตร และ 6) เกียจคร้านทำงาน, การรู้ทันโลกธรรม 8 ประการ คือ 1) ได้ลาภ
 2) เสื่อมลาภ 3) ได้ยศ 4) เสื่อมยศ 5) สรรเสริญ 6) นินทา 7) สุข และ 8) ทุกข์
 และการมีธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี หรือที่เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ประการ ได้แก่
 1) ธัมมัญญตา คือ รู้หลักและรู้จักเหตุ 2) อุตตัญญตา คือ รู้จักความมุ่งหมายและ
 รู้จักผล 3) อุตตัญญตา คือ รู้จักตน 4) มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา
 คือ รู้จักกาล 6) ปริสัจญตา คือ รู้จักชุมชน 7) ปุคคลัญญตา คือ รู้จักบุคคล

จากที่กล่าวมาแล้ว ถ้าพิจารณาในแง่ของความประพฤติส่วนตัวและความ
 สัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมแล้ว บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมต่าง ๆ
 ตามที่ท่านแนะนำไว้ทั้งหมด ย่อมประสบความสำเร็จรุ่งเรืองก้าวหน้าทั้งโดยส่วนตัว
 และสังคมชีวิตจะมีแต่ความสงบสุข ไม่มีความทุกข์ร้อนหรือเกิดความเดือนร้อนใจ
 ในภายหลัง เป็นบุคคลที่มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อท่านผู้มีพระคุณ มีพฤติกรรมเป็นที่น่า
 ประารถนา เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่ยกเคารพและยกย่องของบุคคลในสังคมทั่วไป

การแนะนำเพื่อประโยชน์สูงสุดของชีวิต

การแนะนำเพื่อประโยชน์สูงสุดของชีวิตนั้น พระพุทธศาสนาถือว่าเป็น
 การแนะนำที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อการชีวิตมนุษย์ในฐานะที่เป็น
 สัตว์โลกที่มีศักยภาพสามารถนำตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และบรรลุถึงความสุข
 อันยั่งยืน จัดเป็นการแนะนำอีกประการหนึ่งซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบนอกเหนือ
 จากประเภทของการแนะนำสมัยใหม่ทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ซึ่งในของเรื่องประโยชน์
 สูงสุดของชีวิตนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า จุดหมายสูงสุด
 ของพระพุทธศาสนา ก็คือ สิ่งที่ดีที่สุดหรือประโยชน์สูงสุด ที่มนุษย์จะพึงได้ในชีวิตนี้

สิ่งที่ดีที่สุด หรือประโยชน์สูงสุดนี้ ท่านเรียกว่า ภาวะไร้ทุกข์ ซึ่งได้แก่ ความสุขที่เต็มที ดีที่สุด ยอดเยี่ยม หรือความสุขที่แท้จริง ภาวะสงบเย็น ชื่นใจ ไร้ทุกข์นี้ มีชื่อเรียกว่า นิพพาน นิพพานนี้ เป็นปรมาตม์หรือบรมอตม์ คือ ประโยชน์สูงสุด หรือจุดหมายสูงสุด เป็นบรมสัจจ์ คือ ความจริงสูงสุด เป็นบรมสุข คือ ความสุขสูงสุด และเป็นบรมธรรม คือธรรมสูงสุด (พระราชวรมูณี (ป.อ.ปยุตฺโต), 2530, หน้าคำอนุโมทนา)

ดังนั้น การประพฤติปฏิบัติตนเพื่อไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิตนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) จึงได้แนะนำว่า การที่จะบรรลุถึงจุดหมายของชีวิตที่ดั่งงาม หรือจุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ ความดับทุกข์ หรือ ภาวะไร้ปัญหา หรือการแก้ ปัญหาได้นั้น พุทธศาสนิกชนจะต้องปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือที่เรียกว่า มัชฌิมา ปฏิปทา ซึ่งสมดุลและพอดีที่จะนำไปให้ถึงจุดหมาย ในฐานะที่เป็นการดำเนินชีวิต อย่างอุดมคติ เรียกว่า พรหมจริยะ แปลว่า จริยะอันประเสริฐ หรือจริยธรรมอันสมบูรณ์ และในฐานะที่เป็นทางชีวิตที่มีองค์ประกอบ 8 ประการ เรียกว่า มรรคมงคล 8 ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ คือ การเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริชอบ 3) สัมมาวาจา คือ วาจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ คือ ความประพฤติชอบ 5) สัมมาอาชีวะ คือ ความ เป็นอยู่ชอบ 6) สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ 7) สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ และ 8) สัมมาสมาธิ คือความตั้งใจมั่นชอบ อีกทั้งต้องอาศัยการฝึกฝนพัฒนาตน ให้เห็นอยู่และเดินไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดั่งงาม หรือที่เรียกว่า สิกขา หรือการศึกษา ซึ่งมีด้วยกัน 3 ด้าน คือ 1) ฝึกฝนพัฒนาในด้านการแสดงออกทางกาย (อภิสีล) 2) การฝึกฝนพัฒนาในด้านคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิต (อภิจิต) และ 3) การฝึกฝนพัฒนาในด้านปัญญา (อภิปัญญา) (สนิท ไชยวงศ์ศต, 2533, หน้า 1) พุทธศาสนิกชนผู้ฝึกฝนพัฒนาพัฒนาตนเองในแนวทางของมรรค 8 หรือกล่าวโดยย่อ คือ สิกขา 3 ประการนี้สามารถบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ บรรลุนิพพานได้ ในชาตินี้ เพราะอยู่ในวิสัยและขอบเขตแห่งศักยภาพของมนุษย์ทุกคนที่จะเข้าถึงได้ ไม่จำเป็นต้องรอไปถึงชาติหน้า หลักของมรรค 8 หรือไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเป็นหลักการสำคัญที่ท่านแนะนำให้ทุกคนยึดถือและใช้ในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดั่งงามได้อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่า พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แนะนำบุคคลทั้งหลายเพื่อการมีชีวิตที่ดั่งงามผ่านทางคำสอนของท่าน โดยมุ่งหวัง

ให้ทุกคนได้พัฒนาตนให้มีชีวิตที่ดีงามเพื่อจะได้สร้างสังคมที่ดีงามต่อไป คำสอนต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในผลงานของท่าน ซึ่งท่านได้ใช้ในการแนะนำบุคคลและสังคมในเรื่องต่าง ๆ ล้วนเป็นประโยชน์ต่อบุคคลในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลผู้หวังความเจริญงอกงามในชีวิตและต่อสังคมในฐานะที่เป็นองค์ภาพพท์ต้องการความดีงามและความสงบสุข ดังที่พระไพศาล วิสาโล (2542, หน้าคำปรารภ) ได้กล่าวสดุดีท่านไว้ว่า ท่านไม่เพียงแต่จะเป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูแก่นธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งเท่านั้น หากยังประมวลข้อธรรมต่าง ๆ ให้เห็นอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกันอันไปสู่จุดหมายชั้นปรมาตถ์ ใช้แต่เท่านั้น อรรถาธิบายของท่านยังมีชีวิตชีวาและสัมพันธ์กับความเป็นจริงในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ใฝ่ธรรมสามารถนำคำสอนเหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันและกับสังคมส่วนรวมให้บังเกิดผลเป็นความดีงามทั้งต่อตนเองและเพื่อนมนุษย์ ไม่เกินเลยแม้แต่น้อย

สรุป

ท่ามกลางความมืดบอดของสังคมไทยซึ่งเต็มไปด้วยสารพัดปัญหา โดยเฉพาะปัญหาเรื่องวิกฤติทางด้านจิตวิญญาณซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ถือได้ว่าเป็นดุษฎีประทีปที่ให้แสงสว่างทางด้านปัญญาแก่บุคคลผู้มีปัญหาและต้องการชีวิตที่ดีงาม ท่านได้ทำหน้าที่ตั้งพุทธสาวกที่สมบูรณ์แบบโดยการพากเพียรศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อสั่งสอนแนะแนะแนะนำบุคคลต่าง ๆ ในสังคมไทยให้เกิดปัญญาและนำพาตนเองได้ ท่านเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจของบุคคลและสังคมไทย ผลงานของท่านได้จุดประกายให้บุคคลในสังคมได้มาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนและสังคมไปสู่ชีวิตที่ดีงามอย่างแท้จริง ท่านได้แนะนำอยู่เสมอว่า การที่จะมีชีวิตที่ดีงามตามหลักพุทธธรรมได้นั้น บุคคลจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของชีวิตอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่อย่างต่อเนื่องและตลอดเวลาเพื่อให้บรรลุถึงประโยชน์ของชีวิตทั้ง 3 ระดับโดยอาศัยกระบวนการฝึกฝนที่เรียกว่า ศึกษา หรือการศึกษา การศึกษาจะทำให้ทุกคนมีชีวิตที่ดีงามในปัจจุบัน เกิดความงอกงามไพบลูย์ในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา เรื่องอาชีพ เรื่องส่วนตัวและสังคม และสามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาหรือนิพพานได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

- พนม ลิมอารีย์. (2548). *การแนะแนวเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระราชวรมูณี (ป.อ.ปยุตฺโต). (2530). *ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- พระเทพเวที. (2533). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *การพัฒนาที่ยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *ธรรมะฉบับเรียนลัด* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:
สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พุทธศาสนกับการแนะแนว* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *กระแสธรรมเพื่อชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *ธรรมนุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
พระพุทธศาสนาแห่งธรรมสภา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2542). *พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ:
ธรรมสาร.
- พิทยา ว่องกุล และคณะ. (2542). *พุทธวิบัติ ? วิฤติศาสนายุคธนาธิปไตย*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมเจตน์ ผิวทองงาม. (2558). *ตำราพุทธศาสตร์กับการแนะแนว* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
สุราษฎร์ธานี: จุฑาภรณ์ซีร็อกซ์.
- สนธิ ไชยวงศ์คต. (2533). *มหาจุฬาย วิชาการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- อาภา จันทรสกุล. (2538). *ชีวประวัติพระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตฺโต)*. กรุงเทพฯ:
สหธรรมิก.